

Alin Christoph Cucu este cercetător doctor și conferențiar în filosofie la Universitatea din Lausanne și conducător al proiectului *Ipoteze religioase în studiul naturii umane* finanțat de Fundația John Templeton și Universitatea Oxford în cadrul granturilor *New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe*, pentru perioada 2020-2022. Cercetările sale doctorale s-au concentrat asupra intersecției dintre minte și materie, analizând dualismul minte-corp. După terminarea doctoratului susținut în cadrul Universității din Lausanne, a continuat cu un proiect postdoctoral la aceeași instituție universitară. Printre publicațiile reprezentative menționăm următoarele: *Does Consciousness-Collapse Quantum Mechanics Facilitate Dualistic Mental Causation?* în revista „Journal of Cognitive Science” (2020) sau *How Dualists Should (Not) Respond to the Objection from Energy Conservation*, în „Mind and Matter” (2019). Un premiu care merită menționat este „Best-Paper Award 2020 of the Society for Mind-Matter Research” oferit de Society for Mind-Matter Research în 2020.

Alin Christoph Cucu (coord.), *Ipoteze religioase în studiul naturii umane. O explorare științifică, filosofică și teologică*.

© 2023 Institutul European Iași pentru prezenta ediție

INSTITUTUL EUROPEAN

Iași, str. Bălușescu nr. 2, O P 6, CP 1309
euroedit@hotmail.com.; www.euroinst.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Ipoteze religioase în studiul naturii umane: o explorare științifică, filosofică și teologică / Marius-Radu Clim, Alin Christoph Cucu, Ștefan Frenț, ... ; coord.: Alin Christoph Cucu. - Iași : Institutul European, 2023
Conține bibliografie
ISBN 978-606-24-0366-9

I. Clim, Marius-Radu
II. Cucu, Alin Christoph
III. Frenț, Ștefan
IV. Cucu, Alin Christoph (coord.)

2

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/ 1996.

Printed in ROMANIA

Alin Christoph Cucu
(coord.)

Marius-Radu Clim, Alin Christoph Cucu, Ștefan-Marian Frenț,
Ovidiu Hanc, Alexandru-Filip Popovici
(editori)

Ipoteze religioase în studiul naturii umane

O explorare științifică, filosofică și teologică

INSTITUTUL EUROPEAN
2023

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
The Man is his Heart. The Multifunctional Dimension of the Human Heart in Ancient Judaism	11
Dan Aurelian Botică	
Originea, funcțiile și transformarea limbajului din perspectivă biblică	31
Marius-Radu Clim	
Trup și suflet separabile, dar unificate – antropologia biblică justificabilă	57
Alin Christoph Cucu	
Human Nature in the Works of C.S. Lewis	91
Iulia-Teodora Drișcu	
Religie și depresie: implicații pentru sănătatea mintală	115
Alexandru-Filip Popovici, Ștefan-Marian Frenț	
Religiozitate și sănătate în vremuri de criză	131
Ștefan-Marian Frenț, Alexandru-Filip Popovici, Adrian Bălan, Andras Bikov	
Conștiința umană: aspecte biblice, antropologice și practice	151
Ovidiu Hanc	
How Gödel's Incompleteness Theorem Completely Refutes Materialism	175
Charles Edward White	

SUMMARY

Foreword	7
The Man is his Heart. The Multifunctional Dimension of the Human Heart in Ancient Judaism	11
Dan Aurelian Botică	
The Origin, Functions and Transformation of Language from a Biblical Perspective	31
Marius-Radu Clim	
Body and Soul Separable but Unified – Biblical Anthropology Justified	57
Alin Christoph Cucu	
Human Nature in the Works of C.S. Lewis	91
Iulia-Teodora Drișcu	
Religions and Depression: Implications for Mental Health	115
Alexandru-Filip Popovici, Ștefan-Marian Frenț	
Religiosity and Health Outcomes in Crisis	131
Ștefan-Marian Frenț, Alexandru-Filip Popovici, Adrian Bălan, Andras Bikov	
Human Conscience: Biblical, Anthropological and Practical Aspects	151
Ovidiu Hanc	
How Gödel's Incompleteness Theorem Completely Refutes Materialism	175
Charles Edward White	

Cuvânt înainte

Volumul de față reunește textele comunicărilor prezentate la Conferința interdisciplinară *Ipoteze religioase în studiul naturii umane* care a avut loc la Universitatea de Vest din Timișoara, în perioada 28-29 octombrie 2022.

Această conferință și-a propus să analizeze din punct de vedere empiric și conceptual anumite ipoteze fundamentale ale literaturii religioase, preponderent creștine. Printre domeniile științifice reprezentate în cadrul lucrărilor dezbătute cu acest prilej s-au regăsit: teologia, filosofia, asistența socială, medicina, lingvistica, informatica, istoria și altele. Programul conferinței a fost structurat pe mai multe secțiuni care au cuprins următoarele prezentări: Marius-Radu Clim (Academia Română – Filiala Iași, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) *Originea, funcțiile și transformarea limbajului dintr-o perspectivă biblică*, Paul Michelson (Distinguished Professor Emeritus, Huntington University, USA) *C. S. Lewis's The Abolition of Man in Retrospect*, Denise Vasiliu (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) *Imaginație și Theopoesis*, Charles White (Spring Arbor University, USA) *How Gödel's Incompleteness Theorem Completely Refutes Materialism*, Alin Christoph Cucu (Université de Lausanne, Elveția) *Trup și suflet separabile, dar unificate: antropologia biblică justificată*, Alexandru-Filip Popovici (Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea din București) *Religia și sănătatea*

mentală: depresia, Ștefan-Marian Frenț (Universitatea de Medicină și Farmacie, Timișoara) *Religiozitate și sănătate în vremuri de criză*, Ioan Chirilă (Institutul Național de Sănătate Publică, Centrul Regional Iași, Secția Sănătatea în Relație cu Mediul) *Autonomie sau demnitate? Este statutul de „persoană” dobândit sau intrinsec?*, Emanuel Țundrea (Facultatea de Management, Universitatea Emanuel, Oradea) *Considerații asupra semnificației dicționarului vieții pentru valoarea ființei umane*, Iulia-Teodora Drișcu (doctorandă a Facultății de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași) *Natura umană în operele lui C.S. Lewis*, Dan Aurelian Botică (Universitatea Emanuel, Oradea) *Omul este inima lui. Dimensiunea multifuncțională a „inimii” în Iudaismul Antic și Ovidiu Hanc* (Universitatea Emanuel, Oradea) *Conștiința umană: aspecte biblice, antropologice și practice*.

Articolele publicate în acest volum au fost evaluate prin peer-review, pentru a asigura o mai bună obiectivitate asupra calității textelor. Au fost publicate doar articole inedite și nu reluate ca atare sau ca variante ori traduceri în limbi străine, editate anterior în alte publicații.

Conferința face parte din proiectul *Religious Hypothesis and the Study of Human Nature*, finanțat de Fundația John Templeton și Universitatea Oxford în cadrul granturilor *New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe* și a fost organizată în colaborare cu Universitatea de Vest din Timișoara, Academia Română-Filiala Iași, Centrul Areopagus din Timișoara și Fundația Agora Christi din Iași.

Foreword

This volume brings together the papers presented at the interdisciplinary conference *Religious Hypotheses in the Study of Human Nature* held at the West University of Timișoara, October 28th–29th, 2022.

This conference aimed to examine empirically and conceptually some of the fundamental assumptions of religious, predominantly Christian, literature. The main scientific fields discussed during the conference were: theology, philosophy, social work, medicine, linguistics, computer science, history and others. The conference programme was structured in several sections, including the following presentations: Marius-Radu Clim (Romanian Academy – Iași Branch, Institute of Romanian Philology “A. Philippide”) *The origin, functions and transformation of language from a biblical perspective*, Paul Michelson (Distinguished Professor Emeritus, Huntington University, USA) *C. S. Lewis’s The Abolition of Man in Retrospect*, Denise Vasiliu (Faculty of Letters, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași) *Imagination and Theopoiesis*, Charles White (Spring Arbor University, USA) *How Gödel’s Incompleteness Theorem Completely Refutes Materialism*, Alin Christoph Cucu (University of Lausanne, Switzerland) *Body and Soul Separable but Unified: Biblical Anthropology Justified*, Alexandru-Filip Popovici (Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Bucharest) *Religion and Mental Health: Depression*, Ștefan-Marian Frenț

(University of Medicine and Pharmacy, Timișoara) *Religiosity and Health in Times of Crisis*, Ioan Chirilă (National Institute of Public Health, Iași Regional Centre, Department of Health in Relation to the Environment) *Autonomy or Dignity? Is the status of “person” acquired or intrinsic*, Emanuel Țundrea (Emanuel University, Oradea) *Reflections on the significance of the “Dictionary of Life” for the value of the human person*, Iulia-Teodora Drișcu (PhD student of the Faculty of Letters, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași) *Human nature in the works of C.S. Lewis*, Dan Aurelian Botică (Emanuel University, Oradea) *Man is his heart. The multifunctional dimension of the “heart” in Ancient Judaism* and Ovidiu Hanc (Emanuel University, Oradea) *The human conscience: biblical, anthropological and practical aspects*.

The articles published in this volume have been evaluated by double-blinded peer-review to ensure better objectivity on the quality of the texts. The conference papers include only original articles, that have not been taken from any previously published works, nor were they translated from other languages.

The conference is part of the project *Religious Hypothesis and the Study of Human Nature*, funded by the John Templeton Foundation and Oxford University under the *New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe* grants and was organized in collaboration with the West University of Timișoara, Romanian Academy – Iași Branch, Areopagus Centre from Timișoara and Agora Christi Foundation from Iași.

THE MAN IS HIS HEART THE MULTIFUNCTIONAL DIMENSION OF THE HUMAN HEART IN ANCIENT JUDAISM

Dan Aurelian Botică¹

1. Introduction

Scholars still debate whether ancient thinkers in Asia Minor believed the brain was the centre of human thinking, or – as it is often suggested – they attributed all noetic, spiritual, and emotional functions to the heart and the heart alone. The Hebrew Old Testament, for example, does not have a word for “brain” as an organ. For the most part, in their view the heart accomplished most of the functions that one would attribute to the brain today. The Hebrew Old Testament does have decent semantic range when it seeks to describe processes like thinking, planning, conceiving, scheming, and the like. There are times when the heart takes on some of these functions, and there are other occasions when a person merely thinks, plans, or conceives without any recourse to his or her heart. In the following study we will explore a number of texts in the Hebrew Old Testament with the purpose of understanding better the vision of the Old Testament with respect to the centre of human thinking. We will show that the Jewish sages viewed the human heart in a

¹ Universitatea Emanuel din Oradea.

very complex manner, as they attributed literally tens of functions to this organ. We will also examine a number of other organs (kidneys, inwards, belly, etc.) that took on noetic, spiritual and emotional functions. Lastly, we will list and analyse a number of verbs of „thinking, planning, conceiving, and scheming” – among others – in order to complete the picture of the Ancient Jewish vision of the human person as a thinking and feeling person. Our analysis will also take into account the spiritual dimension of humanity, as most of these organs and the functions they fulfilled made possible the relation between human beings and God².

2. The Terminology and background of the term “heart”

The Hebrew term for the heart is לֵב (lev) or לֵבָב (levav). Before focusing on the data of the Old Testament, it is important to know that the Old Testament itself shares some of the spiritual, mental, emotive and physical dimensions of “lev” with the surrounding cultures of Egypt, Assyria and Babilon (thus for the general background of the Ancient Near East, Hogg 1911: 49-91; for Babylon, King 1911: 95-98; for Egypt Smith 1911: 41-42, Morenz 1973: 63ff., Currid 1995/1996: 217, Taylor 2001: 35ff.). Gerstemberg drew parallels between the god Amon, “the searcher of the body, who opens the heart,” and goddess Sia, “who knows the inner parts of the body” (Botica 2007: 110, Gerstemberg 2001: 515). From *The Book of Dead* we know, for example, that the ancient Egyptians viewed the

² The following study is based on my previous research on the concept of intentionality, as it appears in A. Botica, *The Concept of Intention* (2011).

heart as the locus of ethical and religious life (Hogg 1911: 59–60). They thought that after the death of the person, the gods would place the heart on a weighing scale and weigh it against the “feather of Maat”, the Goddess of Truth. If the heart was heavier than the feather, that is, if bad deeds outweighed the truth, the presiding judges would condemn the deceased to eternal punishment, and his or her heart would be devoured by Ammit (Amemait), a funerary goddess in the Egyptian pantheon (Bunson 2002: 25). The Egyptians feared that the person whose heart was devoured would essentially go into “nothingness, or the endless void”.

In the Old Testament, the word “lev” occurs approximately 600 times. The term has at least two major designations. At its most basic level, “lev” means “heart,” and it refers primarily to the organ in its physical form, or the chest. Thus, King Jehu shot the king Joram with an arrow that “pierced his heart” (2 Kings 9:24).

It is interesting, however, that most of the 600 occurrences of “lev” belong to a secondary dimension, one that covers a range of rational, emotional and spiritual functions. This dual division has been expressed in various forms, as is evident in some of the most representative Hebrew dictionaries.

3. The Classification of categories for the term “heart”

Koehler and Baumgartner divide the functions of “lev” in the following categories (Koehler and Baumgartner 2000):

1. The organ
2. Seat of vital force
3. One’s inner self

4. Disposition
5. Determination, courage
6. Will, intention
7. Attention, consideration, reason
8. Mind
9. Conscience
10. Metaphorical: in the “middle of the sea” (lit. “the heart of the sea”)
11. The organized strength of
 - a. life
 - b. person
12. God’s heart

Clines classifies the Old Testament meanings of “lev” according to five major categories, each with its own sub-categories (Clines 1998: 497–505). Accordingly, “lev” can take the functions of:

1. Mind, thinking, intention, understanding
 - a. thought, reason, knowledge, counsel
 - b. wisdom, common sense
 - c. attention, memory
 - d. ability, skill
2. Feelings
 - a. joy
 - b. pain, grief, sadness
 - c. weakness, anxiety, fear
 - d. courage, strength
 - e. irritation, anger
 - f. contempt
 - g. jealousy
 - h. conscience

3. Will, inclination, disposition, personality
4. Physical heart, chest
5. Middle, depth, height

Fabry classifies the occurrences on the basis of the categories of *anthropology* (the heart is “strong”, “powerful” and “faint”), *rationality* (the heart is “understanding”, “knowing”, “wise”, “pondering”, and “senseless” (Prov 15:21)), *emotions* (the heart is “cheerful”, “rejoicing”, “trembling”, “fearful”, and “dreading”), and *ethics* (the heart can be “good”, “evil”, “haughty”, “false”, or it can “go after idols” (Fabry 1974: 409ff).

Post-biblical Hebrew literature viewed “lev” in similar terms, as well. Solomon Schechter identified at least fifty-five functions of the heart in the way Rabbinic sources read the Old Testament (Schechter 1961: 255-56). They are listed in the work *Ecclesiastes Rabbah*, i.16, as follows (Midrash Rabbah 1939: 46-49):

The heart sees, the heart hears, the heart speaks, the heart walks, the heart falls, the heart stops, the heart rejoices, the heart weeps, the heart is comforted, the heart grieves, the heart is hardened, the heart faints, the heart mourns, the heart is frightened, the heart breaks, the heart is tried, the heart rebels, the heart invents, the heart suspects (or criticizes), the heart whispers, the heart thinks, the heart desires, the heart commits adultery, the heart is refreshed, the heart is stolen, the heart is humbled, the heart is persuaded, the heart goes astray, the heart is troubled, the heart is awake, the heart loves, the heart hates, the heart is jealous, the heart is searched, the heart is torn, the heart meditates, the heart is like fire, the heart is of stone, the heart repents, the heart is warned, the heart dies, the heart melts, the heart accepts words (of comfort), the heart accepts the fear (of God), the heart gives thanks, the heart covets, the

heart is obstinate, the heart is deceitful, the heart is bribed, the heart writes, the heart schemes, the heart receives commandments, the heart does willfully, the heart makes reparation, the heart is arrogant.

4. Cognate terms that describe functions similar to those of the heart

Classifications such as these show that the heart took on the same functions that people today associate with the brain. As such, various scholars have raised the question of whether the ancient Hebrew people were aware of the difference between the heart and the human brain. For example, North argued that essentially the heart exhibits the same functions that people today associate with the brain (North 1993: 577-97). He pointed out that ancient Israel had “no word for brain and did not associate thinking with the head,” but rather with the hear (North 1995: 77, and similarly Glasson 1970: 247-48).

For the beginning, it must be stated that the Old Testament does not have a specific word for “brain” as an organ. The texts, however, describe people engaging in different rational or volitional acts that did not necessarily have the heart as a subject. Rather, people would merely “think”, or “conceive” or “calculate,” though not necessarily, nor always using their heart. We have noted above the very many functions of the heart, some of which evidently, we would attribute to the brain. But when the ancient Hebrews thought of “thinking”, they did not always associate it with the heart.

The Hebrew language has, for example, the verb *הָשַׁב* (*hashav*), “to devise”, “to think”, and the noun form *מַחְשָׁבָה* (*mahashavah*), “thought.” It is true that at times the verb “to think” can have “the heart” as its subject, as in, “He does not intend, his

heart does not think” (Isaiah 10:7), or, “Do not think evil in your heart” (Zachariah 7:10). The noun form “mahashavah” can work in conjunction with “lev” as well. Thus, “the heart devises wicked thoughts” (Proverbs 6:18). But as the following table shows, these two terms – “hashav” and “mahashavah” – can by themselves describe cognitive or emotive functions, without any recourse to the “heart” (Botica 2011: 128-29).

הַשְׁבַּתְם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים הַשְׁבַּה לִּשְׂבָּה	You <i>meant/intended</i> evil against me, but God intended good	Gen 50:20
מַכֵּר מַחְשָׁבוֹת עֲרוּמוֹת	[God] frustrates the devices of the shrewd	Job 18:12
יְהוָה וְכָל-יִצְחָר מַחְשָׁבוֹת מִבֶּן	The Lord understands every intent of the <i>thoughts</i>	1Chr 28:9; 18
מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמְזִמּוֹת עָלַי תַּחֲמוּסוּ	Your <i>thoughts</i> and intentions [with which] you would wrong me	Job 21:27
כָּל-מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם לְרָעָה	All the <i>thoughts</i> [of people oriented] toward evil	Ps 56:6
תִּיְעַבֵּת יְהוָה מַחְשָׁבוֹת רָעָה	<i>Evil thoughts</i> – an abomination to the Lord	Prov 15:26

Another verb that Ancient Hebrew uses in order to describe cognitive or emotive processes is *זָמַה* (*zimah*), “to devise” or “to scheme”, along with its noun form *מְזִמָּה* (*mezimah*), “devices”, “schemes” (Steingrimsson 1994: 88, Fretheim 1994: 916). One will note that whatever organ or inner experience is involved in the act of “devising/conceiving”, it is not the “heart.” Most of the occurrences of these terms have no relationship to a person’s “heart.” This shows that the ancient Hebrews were indeed able to express the process of thinking without always appealing to one’s “heart,” even though the

Schechter 1961 = Solomon Schechter, *Some Aspects of Rabbinic Theology*, Woodstock, VT, Jewish Lights Publishing.

Taylor 2001 = John Taylor, *Death and the Afterlife in Ancient Egypt*, Chicago: University of Chicago Press.

Tsevat 1975 = Matitiahu Tsevat. *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 2, pp. 69–72, Grand Rapids, MI.

Westermann 1976 = Claus Westermann, „Ruah”, *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament II*, pp. 726-753, München, Kaiser.

Wolff 1974 = Hans Wolff, *Anthropology of the Old Testament*, London, SCM Press.

Abstract

In this paper we explored a number of texts in the Hebrew Old Testament with the purpose of understanding better the vision of the Old Testament with respect to the centre of human thinking. We have shown that the Jewish sages viewed the human heart in a very complex manner, as they attributed literally tens of functions to this organ. Our study has shown that for the Old Testament authors the human heart was indeed the most important organ. The reason why the heart occupies such an important role is that it is the organ, and the “function” for that matter, that makes it possible for a man or a woman to relate to God in a way that no other organ is able to do. In fact, most of the cases where God is described as “examining” or “testing” the heart have a direct relation with the notion of human justice and/or piety before God. In other words, the ultimate proof that a person is indeed just or pious is not only his or her deeds, but also the purity of his or her heart. We have also examined a number of other organs (kidneys, inwards, belly, etc.) that took on noetic, spiritual and emotional functions.

Keywords: *heart, brain, Hebrew Old Testament, Ancient Hebrew, the role of heart.*

ORIGINEA, FUNCȚIILE ȘI TRANSFORMAREA LIMBAJULUI DIN PERSPECTIVĂ BIBLICĂ

Marius-Radu Clim^{1*}

0. Preambul

Ființa umană se definește și prin atributul de *homo loquens*, care este esențial atât în înțelegerea realității înconjurătoare, cât și în relaționarea cu semenii sau cu lumea. Fără limbaj, prin care omul din orice grup social sau cultură comunică sau interacționează, nu ar putea fi concepută nici cunoașterea complexă, nici controlul de către om al mediului înconjurător. Limbajul este legat de toate activitățile umane, inclusiv de cele culturale. El reprezintă o bază pe care este organizată gândirea umană și un mijloc absolut necesar de exprimare prin care omul comunică cu alții, le transmite experiențele sale și poate relata informații din trecut sau prezent și poate proiecta viitorul. Această capacitate este total diferită de a altor ființe care învață

¹ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română – Filiala Iași, România.

* This research was supported by the University of Oxford project “New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe” funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

prin imitație, omul folosind simboluri pentru a comunica informații specifice. Ființa umană corelează limbajul cu gândirea abstractă și combină sunetele pentru a transmite informații. Înțelegerea legăturilor dintre gândire și limbaj va determina o abordare cu totul diferită a limbajului și a funcțiilor sale pentru dezvoltarea umanității.

Pentru ființa umană originea limbii are nevoie de o explicație. Într-o anumită măsură, orice om are o oarecare teorie a limbii, chiar dacă este posedată inconștient și formulată neștiințific. De astfel, orice utilizare a limbii ascunde o viziune specifică asupra ei și asupra realității desemnate.

Deși omul are capacitatea limbajului, este evident faptul că limbajul uman nu își are originea nici în experiență, nici în instinct. De aceea, originea limbajului rămâne una dintre cele mai dezbătute probleme pentru istoria umanității. Din perspectivă lingvistică, principala întrebare care se impune este dacă apariția limbajului trebuie să constituie sau nu o preocupare a lingviștilor sau, mai bine zis, ce anume din această problemă este de competența lingvistică. În majoritatea lor, lingviștii consideră că originea limbajului constituie o preocupare de bază în studiul limbii doar în măsura în care aceasta presupune analiza primelor forme de limbaj. În ce privește celelalte aspecte ale problemei, cum ar fi modalitatea și cauza apariției limbajului, locul și timpul apariției lui, ele nu mai sunt de competența lingvistică ci mai degrabă de competența antropologiei. De asemenea, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea problema originii limbajului a fost intens dezbătută, afirmându-se cele mai diverse teorii despre apariția vorbirii. Acest lucru a generat și o reacție adversă din partea Școlii lingvistice de la Paris, înființată în anul 1866, care a menționat în statutul său interdicția de a discuta despre această problemă, argumentând faptul că nu este

de competența lingvistică, ci trebuie lăsată pe seama filozofilor (Clim 2007: 226). Chiar și pentru antropologi problema s-a dovedit a fi spinoasă, întrucât, mai târziu, Claude Lévi Strauss susținea faptul că originea limbii „este o problemă privind evoluția creierului, ceva care s-a produs în sistemul nervos și care nu a existat înainte. Dacă problema originii limbii poate fi rezolvată – susține el – ea va fi rezolvată de fiziologi” (Graur 1971: 298). Această atitudine se explică, în primul rând, prin dificultățile obiective pe care le întâmpină cercetătorul în acest studiu generate de materialul insuficient de care dispune și care nu-i permite reconstituirea limbii primilor oameni, dar, în al doilea rând, de viziunea asupra vieții și a lumii pe care o are și care își pune amprenta asupra cercetărilor sale.

1. Explicațiile mitologice și moștenirea Antichității

De remarcat faptul că mai toate istoriile mitice conțin informații despre originea limbii și despre istoria umanității. Datele mitologice s-au păstrat până astăzi într-o mică măsură, în special cele din zona Asiei Centrale și a Asiei Mici, și anume de la imperiile egiptean, babilonian, asirian. Ipotezele mitice au susținut, în genere, două variante de apariție a limbajului: fie a fost un dar al unui zeu pentru oameni, fie a fost o invenție a unui om înțelept.

Istoria ideilor despre originea limbii a fost influențată, mai ales, de filozofia greacă. Dacă pentru învățații indieni din vechime, preocuparea a fost mai degrabă în domeniul gramaticii limbii, pentru grecii din Antichitate filozofia limbii a fost cea care a generat cele mai multe controverse. Filozofii greci au abordat cu mult interes problema originii limbii considerând-o ca pe o parte componentă a domeniului lor de studiu. Preocu-

parea lor a avut în vedere două perspective: prima căuta să evidențieze care este natura limbajului, iar cealaltă urmărește relația dintre nume și obiectul denumit. În ce privește primul aspect s-au evidențiat două concepții filozofice fundamentale din care se vor inspira toate opiniile ulterioare: una materialistă, susținută de stoici și epicurei, care evidențiază faptul că limba este o creație a omului, și cealaltă care susținea originea divină. Astfel, Diodor din Sicilia, care a trăit în secolul I î.Ch., a susținut originea socială a limbii, afirmând că „primii oameni s-au strâns în grupuri de frica animalelor și au învățat să se ajute”, iar limbajul ar fi apărut ca urmare a nevoii de comunicare dintre ei (apud Graur 1965: 32). Un alt poet latin, Lucrețius (sec. I, î. Ch.), aduce argumente, în poemul său *De rerum natura*, în favoarea apariției limbii într-o comunitate umană. El susține că limba nu este o creație individuală, ci este rezultatul unui proces colectiv de formare. De asemenea, poetul latin Quintus Horatius Flaccus polemizează pe această temă, căci părerile despre originea și natura limbii au generat dezbateri multiple. El, preluându-l pe Homer, aseamănă limba cu o pădure în care frunzele, respectiv cuvintele, se nasc, se dezvoltă și apoi mor. Pentru că „suntem sortiți morții, noi și ale noastre” și limba este supusă aceleiași deșertăciuni. De aceea „multe dintre cele care au dispărut vor reînvia și multe cuvinte ce sunt acum în cinste vor apune, de va hotărî uzul, în puterea căruia se află judecata și drepturile și normele vorbirii” (Horatius 1943: 70–71). El recomandă un echilibru între inovația lingvistică, ce poate contribui la succesul poetic al unui artist, și uzul limbii, care va decide care cuvinte vor rămâne sau nu în limbă. Ca poet, fiind preocupat pentru formă și recunoscut pentru rafinamentul său, se ridică împotriva modelelor vechii literaturi latine și recomandă literatura grecească și modelele ei. El nu vede în

cultura greacă un pericol, ci un prilej de cultivare și rafinare a propriei limbi. Și pentru că poezia este o operă de înaltă măiestrie care presupune o deosebită preocupare pentru elaborare, Horatius insistă pe adoptarea de neologisme și folosirea metaforei. El recomandă artistului să dea valențe stilistice noi cuvintelor obișnuite „printr-o măiestrită îmbinare” (*ibidem*: 47). Pe lângă această preocupare poetul este încurajat să-și exprime ideile noi prin cuvinte „neuzitate” până atunci, dar să se folosească de această libertate cu măsură. Ca acești termeni să fie înțeleși și primiți de cititori, Horatius recomandă împrumutul din limba greacă adaptat specificului limbii latine. Prudența arătată de el este generată tocmai de posibila artificialitate a cuvintelor nou create. El este un adept al creației permanente de valori și idei și de aceea „fi-va mereu îngăduit să pui în circulație un cuvânt care poartă pecetea vremii tale” (*ibidem*: 59). Menționăm, în cele din urmă, opiniile filozofului grec Epicur care adoptă o poziție de mijloc în disputa despre originea limbii, susținând că limbajul a fost creat treptat, trecând prin diferite faze. Astfel limba a apărut ca urmare a necesităților naturale ale omului de a-și exprima prin sunete stările sufletești. Primele sunete scoase de om ar fi fost reacții la mediul înconjurător – aceasta fiind, de fapt, teoria interjecțiilor. Aceste reacții care exprimau diferite stări sufletești și impresii ale omului au devenit denumiri ale realităților care le-au provocat. Cu trecerea timpului acest limbaj simplu a fost îmbogățit și perfecționat prin aportul diferiților indivizi și a ajuns să fie acceptat și folosit de întreaga comunitate.

Vechii greci și-au concentrat atenția, cu preponderență asupra naturii raportului dintre nume și obiect, dezvoltându-se, de asemenea două concepții. Prima, teoria naturală a cuvintelor (φύσει), a fost susținută de filozofii pitagoreici. Ei afirmă că